

YAKIŞIKSIZ KİTAPLAR

ACI ÇEKEN BEDEN

DÜNYANIN YAPIMI VE YIKIMI

ELAINE SCARRY

ÇEVİREN: BİLGE DEMİRTAŞ

livefa
yayınevi

Elaine Scarry, Amerikalı eleştirmen, İngiliz ve Amerikan Dili ve Edebiyatı profesörü, düşünür. Berlin İleri Fakültesi'nde çalıştı. Halen Harvard Üniversitesi'nde Walter M. Cabot Estetik ve Genel Değer Teorisi Profesörü unvanıyla, Temsil Kuramı, Fiziksel Acının Dili ve Sanatta Sözel ve Maddi Oluşum Yapısı, Bilim ve Hukuk başlıklı dersler vermektedir. İlk kitabı olan *Acı Çeken Beden: Dünyanın Yapımı ve Yıkımı* Uluslararası Af Örgütü tarafından insanın bir başkasına kasten fiziksel acı vermesi, yani işkence alanındaki standart çalışma kabul edilmektedir. Yazarın diğer eserlerinden bazıları: *Literature and the Body* (1988, *Edebiyat ve Beden*), *Resisting Representation* (1994, *Temsile Direnmek*), *On Beauty and Being Just* (1999, *Güzellik ve Adil Olmak Üzerine*), *Dreaming by the Book* (2006, *Kitapla Hayal Etmek, Metis Yayınları*).

Bilge Demirtaş, 2000 yılında ODTÜ Felsefe Bölümü'nü bitirdi. 2007'ye kadar ODTÜ-GİSAM'da (Görsel İşitsel Sistemler Araştırma ve Uygulama Merkezi) araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2006 yılında ODTÜ Medya ve Kültürel Çalışmalar yüksek lisans programını, 2009 yılında New York Üniversitesi (NYU) Bütünleşik Dijital Medya Yüksek Lisans programını bitirdi ve çeşitli kurumların medya bölümlerinde çalıştı. 2010'dan beri İzmir'de zaman zaman yarı zamanlı öğretim üyesi olarak ders vermenin yanısıra bağımsız medya çalışmaları yürütmekte ve çevirmenlik yapmaktadır. Sinema kitaplarının ve diğer kurgu dışı çevirilerinin yanısıra Timothy Morton'ın *Hipernesnel* adlı eseriyle Livera Yayınevi'nden çıkan *Gerçekçi Büyü* adlı eserini Türkçeye çevirmiştir.

Yakışksız Kitaplar Dizisi

Editörün Önsözü

Yakışksız Düşünce

*“Günümüzde teoriyle praksis arasındaki talihsiz ilişkinin nedeni,
tam da teorinin pratik bir ön-sansüre tabi tutulmasıdır.”*

Adorno

Makine bariz bir biçimde çalışmadığında sahneyi dolduran tamircilerdir. Bürokratlar, politikacılar, kanaat önderleri, gazeteciler ve hatta sivil toplum savunucuları tamirciler olabilir fakat teorik etkinliğin -eski adıyla felsefenin- tamir edebileceği bir makine henüz icat edilmemiştir. Felsefe ve/veya teori tamir etmez fakat yalnızca eleştirir. Ve eleştiri ancak eleştirilen alanı domine eden gizli belirlemeleri görünür kıldığında felsefi ve/veya teorik olarak nitelendirilebilir. Aslında bütün makineler zaten bozuk olduklarını gizleyerek- çalışmalarının gizli koşullarının üstünü kapatarak, bu çalışmanın nelere mâl olduğunu görünmez kılarak- çalışırlar. Bu, gerçek eleştirinin devreye girdiği andır. Felsefi ve/veya teorik eleştirinin erdemi/gücü aleni olanı yeniden formüle etmekten değil, üzerimizde etkiyen görünmez kuvvetleri açığa vurmaktan ileri gelir.

Akademik ve eleştirel üretimin meşru merkezi olması beklenen ve adına üniversite denilen makinenin içerisine sürüklendiği küresel

ve yerel kriz, acımasız olması beklenen eleştirinin esas hedefini sap-tırmak gibi son derece olumsuz ve tali bir işlevi yerine getirir. Eleştiri, hiç şüphesiz, eleştirel faaliyetin kurumsallaştığı bu alana yönel-mek ve “eleştirinin eleştirisi”ni vermek durumundadır. Fakat içeri-sinde bulunduğumuz tarihsel, ekonomik ve politik koşulların üni-versite üzerinde yarattığı tahribatın, kompleks bir eleştiri faaliyetini gerektirmeyecek kadar aleni bir aşınmaya neden olduğu bir ölçüde doğrudur: Makine bariz bir biçimde çalışmamaktır. Tam da bu ne-denle, üniversiteyi ayakta tutan toplumsal tipi -Bourdieu’nun zarif müdahaleleriyle bir *habitus* olarak inşa ettiği *homo academicus*’u-karakterize eden tavrın eleştirisini *bugün* vermekte *yakışksız* bir yan sahiden de bulunur. Felsefi ve/veya teorik eleştirinin esas konuların-dan biri olması gereken *akademik ciddiyet*, üniversite kurumunun maruz kaldığı içsel ve dışsal müdahaleler nedeniyle, bugün gerekli liyakate hâlâ sahip olan birkaç üniversite mensubunun ümitsizce öz-lemine duyduğu bir ayrıcalık haline gelmiştir. Oysa eleştirel etkinli-ğin bütünüyle verili olan *gündem* tarafından belirlenmesi, güncelli-ğimizi oluşturan gizli kıvrımları açmakla yükümlü olan eleştirinin ortadan kalkması anlamına gelir. Gündemin baskıcı aceleciliği bizi örneğin şu soruyu sormaktan alıkoyar: Eleştirel ve yüksek düşünceyi oluşturan kuvvetlerin gözünden bakıldığında, ne anlama gelir bu ‘akademik ciddiyet’?

Akademik ciddiyet Nietzsche’nin aptallık dediği şeyin mükem-mel bir örneğidir: Yansız, yaşamsız, anlamsız ve -bir anlamda- zarar-sızdır- “Aslında üniversitenin mezar taşına şöyle yazmak gerekirdi: ‘Kimseyi üzmemiştir.’” Bu aptallığın usanmadan sahnelediği şey ise, Schopenhauer’in deyişiyle, bir *ukalalık komedisi* olarak adlandırıla-bilir. Konferans salonlarına sıkıştırılan eleştiride ve yüzlerce yıldır söylenen sözlerle doldurulan yirmi dakikalık sunumların bir ritüeli andıran ciddiyetinde hiç şüphesiz komik bir yan bulunur. Üstelik bu

ancak sahici bir gülüşün aralayabileceği hakikatlerin sahnelendiği esaslı bir komedi değil, dışa kapalı ve bağınaz bir çocuğun kendini fazlasıyla ciddiye alışındaki gülünçlüktür. Rabelais kendi olumlu komiğini icat ettiği müstehcen eserleri yazma iştahını kaçırın bir tipin – ‘gülmeğe düşman olan kişi’ anlamına gelen *agélaste*’lerin- gülünç- lüğünden söz ettiğinde gülmenin iki tarzı arasındaki ilişkiyi tayin etmiştir: İki gülme biçimi birbiriyle aynı olmadığı gibi bunların bir arada bulunmaları da mümkün değildir. Rabelais’ın hikayesinde son derece kritik olan yan şudur: O yalnızca yazdığı için tehdit ediliyor, ifade özgürlüğünü ayaklar altına alan bir şiddet ve baskıya maruz kalıyor değildir. Rabelais yaratıcı etkinliği içeriden kuşatan asık suratlı bir ciddiyetin etkisiyle, artık *yazmak istememektedir- yılmış- tır*. Kendilerini manastırlardan bozma üniversitelerin duvarları içerisine kapatmış bu somurtkan tiplerin gülünç ciddiyeti, şen ve komik Rabelais’de direnç kıran bir oto-sansür olarak tezahür etmiştir.

Demek ki bu gülünç ciddiyet bütünüyle zararsız değildir -yaratıcı kuvvetler üzerinde oldukça olumsuz bir etkiye sahiptir. Adorno’nun sözünü ettiği ve teori ile pratik arasındaki bağıntıyı da bozan “ön-sansür”de Rabelais’yi yazmaktan alıkoyan iç sesin -akademik ciddiyetin içimize yerleştirdiği skolastik ajanın (*agent*)- yankılarını duymak gerekir. Tıpkı bir vicdan azabı gibi; neyi düşünüp neyi düşünemeyeceğimizi söyleyen, düşünceye layık olan konuları sessizce belirleyen bu ses içerimizde uzun süredir var olan kederli makinelerden biridir ve hâlâ çalışmaktadır. Düşünceyi belirleyen oto-sansür düşüncenin kendisinin yerine geçtiğinde, düşünce dogmatikleşerek felsefi ve eleştirel boyutundan soyutlanır. Ve düşünce eleştiriden yoksun bırakıldığında artık etkin olan şey felsefe değil fakat yalnızca yerleşik kanaatlere giydirilen bir felsefe maskesidir: Kimseyi üzme- yen felsefe yalnızca felsefeye zarar verir; eleştirmeyen düşüncenin yalnızca eleştiriye zararı vardır.

Sansür düşüncenin yakışık alan biçim ve içerikleriyle iş birliği içerisinde. *Yakışksız Kitaplar Dizisi* ise felsefe ve/veya teorisinin maruz kaldığı bu sansüre bir gedik açarak düşüncenin yakışksız -göçebe- biçimlerini etkinleştirmek amacıyla tasarlanmıştır. Elbette açıktır ki burada söz konusu olan, düşünce yaşamına dışarıdan yahut yukarıdan dayatılan bir yasak olarak sansürden ziyade, teori alanının zihninde ve organlarında hüküm süren içsel bir dışlama pratiğidir. Hor görme, küçümseme, alay etme ve yıldırma -sansürün en işlenmiş ve örtük biçimleri- yoluyla kontrol altına alınarak eleştirel düşüncenin kapsamı dışında bırakılmaya çalışılan ‘yaramaz’, ‘muzır’ ve ‘yakışksız’ konuları tam da felsefe, sosyoloji, antropoloji, kültürel çalışmalar ve tarih gibi çeşitli disiplinlerin kesiştiği noktada ele alarak düşüncüyü yaşamın asli meseleleriyle buluşturmaya küçük bir katkı sunmak bu dizinin temel meselesidir. Umuyoruz ki bu dizide yer vermek istediğimiz ‘aşk’, ‘aşksız ilişkiler’, ‘haz’, ‘müstehecenlik’, ‘erotizm’, ‘pornografi’, ‘eski ve yeni flört’, ‘çok-eşlilik’, ‘tek-eşlilik’, ‘cinsellik’, ‘duygusal ve cinsel emek’, ‘seks işçiliği’, ‘annelik’, ‘lohusalık’, ‘ayartma’, ‘evlilik’, ‘bedenin dışlanan kısımları: kıl, tüy ve ter vs.’, ‘sadizm’, ‘mazoşizm’, ‘kutsal’, ‘şiddet’, ‘aşırılık’, ve ‘takılma kültürü’ gibi temalar birbirine eklenerek çoğalacak ve dizinin kapsamı git gide genişleyecektir. Böylece, *Yakışksız Kitaplar Dizisi* uzun bir süre marjinalleştirilerek eleştiri alanının dışında bırakılan bütün bu ‘ciddiyetsiz’ konuları layıkıyla ele alan kitapların Türkçe literatürde daha fazla yer bulabilmesi için çalışmalarını haz ve keyifle sürdürebilecek; düşüncenin çalışmasında örtük olarak bulunan haz ve keyfi kristalleştirerek okuyucuya düşüncenin baştan beri erotik bir deneyim olduğunu bir kez daha hatırlatabilecektir.

Peki ama şimdiye kadarki tüm ciddiyetin; skolastik olanın sınırları içerisine gizlice, el altından hapsedilmiş düşüncenin önünde ha-

zır bulduğu meşru görevlerdeki ağırbaşlılık ve resmiyetin ötesine geçerek halihazırda kutsal, yakışksız ve dokunulmaz bulunan her şeyle böylesi oyuncu bir cesaretle ilişkilenmeyi amaçlayan bu 'felsefe' ciddiyetsizlik mi demektir? Hiç de değil. Tam aksine, Nietzsche'nin de dediği gibi: Belki de büyük ciddiyet ancak böyle başlayacak...

H. Deniz Özcan

Teşekkürler

Bu kitap, burada teşekkür etmek istediğim birçok kurum ve kişinin özverileri sayesinde ortaya çıkmıştır.

1977 yazında aldığım NEH [Ulusal Beşeri Bilimler Fonu] hibesi ve 1977-1978 yıllarında Tıpta İnsani Değerler Enstitüsü'nden aldığım burs, estetik, tıbbi ve siyasi literatürlere yönelik ilk araştırmaların gerçekleştirilmesini mümkün kılmakla kalmadı, hem Londra'daki Uluslararası Af Örgütü'nün Uluslararası Sekreterliği'ne hem de Montreal'de bulunan McGill Üniversitesi'ne yapılan seyahatlerin finansmanına büyük katkıda bulundu. Uluslararası Af Örgütü'ne, araştırma departmanlarında yayımlanmış ve yayımlanmamış materyallere erişmeme, bu materyallerden alıntı yapmama izin verdikleri ve aralarında çalıştığım haftalar boyunca benden yardımlarını esirgemedikleri için minnettarım; sergiledikleri samimiyet şaşırtıcı olmadığı kadar sonsuzdu da. Ayrıca McGill Üniversitesi'nden Dr. Ronald Melzack'a 1977 yazında yapmış olduğumuz maddi ve manevi sohbetler ve hemen ardından verdiği tavsiyeler için teşekkür etmek istiyorum.

Acının yasal bağlamlarını konu edinmem, ilk olarak 1979 yazında Pennsylvania Üniversitesi desteği sayesinde bireysel yaralanma

vakalarının duruşma tutanaklarını uzun süre okumaya fırsat bulmamla mümkün oldu. Bu tür tutanaklar halka açık olmadığı için, iki Philadelphia kuruluşu olan LaBrum ve Doak'a teşekkürü borç bilirim; ayrıca orada geçirdiğim aylar boyunca misafirperverliklerini esirgemeyen Beasley, Hewson, Casey, Colleran, Erbstein ve Thistle'a müteşekkirim. 1980 yazında, misafir akademisyenlerine son derece cömertçe sundukları araştırma imkânı sayesinde yasal belgelerle ilgili sorunları tekrar ele alabilmemi sağlayan Harvard Hukuk Fakültesi'ne teşekkür ederim.

Beşeri bilimler, sosyal bilimler, tıp ve hukuk alanlarından insanları bir araya getiren iki çalışma grubunun parçası olduğum için şanslıyım. 1979-1981 yılları arasında, Hastings Center'daki [Toplum, Etik ve Yaşam Bilimleri Enstitüsü] Acı Araştırma Grubu, tedavi konusunda hem teorik hem de pratik sorunları tartışmak için periyodik olarak toplanıyordu; bu seminerdeki tüm katılımcılardan çok şey öğrendim. Ulusal Beşeri Bilimler Merkezi'nden 1979-1981 yıllarında aldığım hibe, bir yıl boyunca kesintisiz bir şekilde yazabilme mi ve büyük bir insan grubunun entelektüel yoldaşlığını sağladı. Heyecanlandırıcı fikirleri, dostlukları ve kahkahaları için Jan Paxton, Madolene Stone, Dick Eaton, Hal Berman ve diğer birçok kişiye teşekkür ederim; araştırmalarımda bana yardımcı olan kütüphaneci Alan Tuttle'a; ilk bölümü büyük bir dikkat ve tahrik edici bir yaklaşımla okudukları için Quentin Anderson, Joe Beatty ve Emory Elliott'a ve hem o yıl hem de sonraki yıllarda birkaç bölümü okuduğu ve bana saatlerce süren oldukça verimli bir tartışma imkânı veren ahlak filozofu David Falk'a çok teşekkür ederim.

Bu kitabın elyazmasının bazı bölümleri, öyle ya da böyle, bazılarını şahsen tanıdığım ve bazılarını tanımadığım birçok kişiye ulaştı. Yaptıkları okumalar birçok bakımdan titiz ve ilham vericiydi; yaptıkları yorumlarının kalitesi, henüz yazılmamış kısımları tamamlama-

mak için gerekli entelektüel baskıyı yaratmaya yardımcı oldu. Catherine Gallagher, Elizabeth Hardwick, Steven Marcus, Joseph Scarry ve Stephen Toulmin, kitabın son şeklini almasında belki de kendilerinin fark ettiğiinden daha büyük bir rol oynadılar.

1982-1983 yıllarında Pensilvanya Üniversitesi'nin verdiği ücretli izin ve 1983 yılında Pennsylvania Üniversitesi Araştırma Konseyi'nin kitap taslağı hazırlama hibesi, kitap üzerindeki çalışmanın son aşamalarını mümkün kıldı. "Pennsylvania Üniversitesi" adının sürekli olarak anılıyor olması hem İngilizce Bölümü hem de diğer alanlarda çalışan meslektaşlarının hiç kesmedikleri desteğın göstergesidir. Araştırma izinleri Stuart Curran ve Robert Lucid'in başkanlıkları sırasında alınmıştır; onlara ve Daniel Hoffman, Roland Frye, Elizabeth Flower ve Jean Alter'e teşvikleri ve yardımları için özellikle teşekkür ederim. Taslağın bazı bölümlerini Berkeley, Cornell ve Hastings Center'da olduğı gibi Penn'de de sunma fırsatı bulmak benim için çok kıymetliydi.

Bu kitabın konularından biri de sadece hayal edilen bir şeyin maddi bir biçim kazanma serüvenidir; bu kitap da yavaş yavaş maddi bir biçime kavuşarak kendi içeriğini kendi kendine gerçekleştirmiş oldu. Kitabın fiziksel bir yapıya kavuşmasında Oxford'daki pek çok kişinin katkısı oldu; editör olarak William Sisler ve taslak editörü olarak Rosemary Wellner'a sahip olduğum için özellikle şanslıyım. Kitabın ilk daktilo nüshası basıldığı sırada, Barbara Schulman redaksiyonu üstlenmekle büyük özveride bulundu. Eva Scarry taslağı her aşamada okudu, konunun en sıkıntılı olduğı veya tartışmanın rahatsızlık verici hâle geldiğı yerlerde bile bunu yapmak bir zevkmiş gibi, el yazısının daktiloya geçirilmesini, ardından baskı provasına hazırlanmasını ve matbaaya kadar geçen macerayı sabırla takip etti. İsviçre'de özel bir koleksiyoncu olan sahibinden Gericault'un *Etude de Gericault d'après Eugene Delacroix 1818-19* koleksiyonunu kullan-

ma izni aldığım için minnettarım. Gericault'nun *Raft of the Medusa* döneminin olağanüstü çizimlerini bana ilk kez gösteren Michael Fried'e de teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu kitabın ortaya çıkmasında uzun süren yazımı sırasında birkaç kişinin verdiği sürekli destek oldukça belirleyici oldu. Doktor Eric Cassell'in taslak metin için yaptığı yorumlar benim için, hastaları için yazdığı ilham verici yazıları kadar kıymetliydi. Jack Davis, kitabın tartışmalarına onu tanıyan herkesin aşına olduğu amansız bir entelektüel titizlikle girdi. Allen Grossman'ın bilgisi, ahlaki şevki ve entelektüel arkadaşlık kapasitesi herhangi bir biçimde sınır tanımadı.

Herhangi bir projede olduğu gibi bu proje üzerinde çalışmak da çoğu zaman yalnız ve uzun sürecek bir süreç gibi görünüyordu. Bu satırlarda adı geçen kişiler, bu çalışmadan ne zaman başımı kaldırırsam, sağlam ve cömert bir dünya bulacağımı garanti üzere yanımdaydılar. Böyle bir cömertliği en çok gösteren, yeni bir bölüm yazmaya başladığım her seferde yeni bir masa kurmuş gibi davranan ve birçok yolla üzerinde çalışma yapılabileceğim yüzeyi yaratan Philip Fisher'dan başkası değildi. Bitmeyen tartışma ve icat etme alışkanlıkları, duyduğu inancın baskısı ve inançsızlığının enerjisi için içtenlikle teşekkürlerimi sunuyorum.

E.S.

Philadelphia
Haziran 1985

İÇİNDEKİLER

Giriş 19

BİRİNCİ KISIM: YIKIM

Birinci Bölüm: İşkencenin Yapısı: Gerçek Acının
İktidar Kurgusuna Dönüştürülmesi 57

İkinci Bölüm: Savaşın Yapısı: Yaralı Bedenlerle İstikrarsız
Meselelerin Bir Aradalığı 121

İKİNCİ KISIM: YAPIM

Üçüncü Bölüm: Acı ve İmgeleme 323

Dördüncü Bölüm: İnancın Yapısı ve Madde Yapımındaki Rolü
Yahudi-Hıristiyan Metinlerinde ve Marx'ın Metinlerinde
Beden ve Ses 360

Beşinci Bölüm: İnsan Eserinin İçsel Yapısı 533

Dizin 621

Giriş

Bu kitabın tek bir konusu olsa da bu konu kendi içinde üç farklı konuya ayrılabilir: *Birincisi* fiziksel acıyı ifade etmenin güçlüğü, *ikincisi* bu güçlüğü bir sonucu olarak ortaya çıkan siyasi ve algısal komplikasyonlar ve *üçüncüsü* hem fiziksel hem de sözel ifade edilebilirliğin doğası veya daha basit ifade edilirse insan yaratımının doğası.

Bu üç konuyu eşmerkezli üç daire olarak düşünebiliriz, çünkü ilk konunun tam olarak içine girdiğimizde, halihazırda ikinci konunun daha geniş çemberinin içinde olduğumuzu (neye niyet neye kismet) hemen anlarız ve bunu anlar anlamaz, başından beri üçüncü konunun ortasında olduğumuzu fark ederiz. Bu üç konudan herhangi birinin merkezinde olmak, aynı anda üçünün de merkezinde olmaktır.

Fiziksel acının sesi yoktur ama sonunda bir ses bulduğunda hikâyesini anlatmaya başlayacak ve anlattığı hikâye bu üç konunun birbirinden nasıl ayrılmaz ve iç içe geçtiğine dair olacaktır. Bu kitabın görevi her ne kadar bu hikâyeyi kayıt altına almak –ve dolayısıyla beraberinde getirdiği daha geniş kapsamlı meseleleri görünür kılmak– olsa da giriş bölümünde her bir konudan ayrı ayrı kısaca bahsetmek iyi olabilir.